

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ
ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
ЗАКАРПАТСЬКА АКАДЕМІЯ МИСТЕЦТВ

ВІСНИК

**Закарпатської
академії мистецтв**
Випуск 14

Збірник наукових праць

Ужгород
Закарпатська академія мистецтв
2020

MINISTRY OF CULTURE
AND INFORMATION POLICY OF UKRAINE
TRANSCARPATHIAN ACADEMY OF ARTS

NEWSLETTER

Transcarpathian
Academy of Arts
№ 14

Bulletin of scientific and research works

Uzhhorod
Transcarpathian Academy of Arts
2020

ББК 85.103(4УКР)
УДК 7.03(477)
В 53

Чотирнадцятий випуск «Вісника Закарпатської академії мистецтв» містить наукові дослідження в галузі образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва, дизайну та мистецької освіти України, що порушують проблеми взаємовпливів культур європейських народів та впровадження художньої освіти в мистецьких закладах, а також статті на пошану видатних культурно-громадських діячів та митців Закарпаття, переклади, огляди рецензії.

The fourteenth issue of «Newsletter of Transcarpathian» contains scientific analysis of theoretical and practical researches in the sphere of fine and decorative-applied Arts, design and art education in Ukraine reviewing the problem of mutual influence of cultures of the European nations and implementation of art education in artistic establishments and commemoration of the famous artists of Transcarpathia; translations; reviews.

*Друкується за ухвалою Вченої ради
Закарпатської академії мистецтв
27 листопада 2020 р., протокол № 4*

*Published according to the decision
of the scientific council
of Transcarpathian Academy of Arts
27 November 2020, protocol № 4*

ISSN 2520-6419
DOI 10.35204/2520-6419-2020-1-14

© Закарпатська академія мистецтв, 2020

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Михайло ПРИЙМИЧ,
доктор мистецтвознавства, доцент,
Закарпатська академія мистецтв
(головний редактор) (Україна);

Іван НЕБЕСНИК, кандидат
педагогічних наук, професор,
ректор Закарпатської академії
мистецтв (заступник головного
редактора) (Україна);

Микола МУШИНКА, академік
Національної академії наук України,
доктор філологічних наук, професор
Закарпатської академії мистецтв
(Словаччина);

Бейла СЕПЕШІ, доктор мистецтва,
Ніредьхазький університет (Угорщина);

Володимир ЗАДОРЖНИЙ, доктор
історичних наук, професор
Закарпатської академії мистецтв
(Україна);

Віктор ДАНИЛЕНКО, доктор
мистецтвознавства, професор,
академік Національної академії
мистецтв України, ректор
Харківської державної академії
дизайну і мистецтв (Україна);

Володимир КАРАНКІЄВИЧ, професор,
доктор мистецтвознавства,
Гуманітарно-природничий університет
ім. Яна Длугоша в Ченстохові (Польща);

Микола ЯКОВЛЄВ, доктор технічних
наук (технічна естетика), професор,
головний вчений секретар Національної
академії мистецтв України (Україна);

Роман ЯЦІВ, кандидат
мистецтвознавства, професор Львівської
національної академії мистецтв (Україна);

Ростислав ШМАГАЛО, доктор
мистецтвознавства, професор Львівської
національної академії мистецтв (Україна);

Галина СТЕЛЬМАЩУК, доктор
мистецтвознавства, професор Львівської
національної академії мистецтв (Україна);

Василь КОСІВ, доктор мистецтвознавства, доцент Львівської національної академії мистецтв (Україна);

Федор ШАНДОР, доктор філософських наук, професор Ужгородського національного університету (Україна);

Сергій ФЕДАКА, доктор історичних наук, професор Ужгородського національного університету (Україна);

Іван ВОВКАНИЧ, доктор історичних наук, професор Ужгородського національного університету (Україна);

Одарка СОПКО, кандидат мистецтвознавства, доцент Закарпатської академії мистецтв (Україна);

Аттіла КОПРИВА, кандидат мистецтвознавства, доцент Закарпатської академії мистецтв (Україна);

Оксана Гаврош, кандидат мистецтвознавства, Закарпатська академія мистецтв (відповідальний секретар) (Україна);

Наталія РЕБРИК, кандидат філологічних наук, проректор Закарпатської академії мистецтв (Україна).

EDITORIAL BOARD:

Mykhaylo PRIYMYCH, Ph. D. (art history), associate professor, Transcarpathian Academy of Arts (Ukraine);

Ivan NEBESNYK, Ph. D. (pedagogics), professor, rector of Transcarpathian Academy of Arts (Ukraine);

Mykola MUSHINKA, academician of the National Academy of Science of Ukraine, Ph. D. (philology), professor (Slovakia);

Béla István SZEPESSY, Ph. D (art history), professor, University of Nyíregyháza (Hungary);

Volodymyr ZADOROZHNYI, Ph. D. (history), professor; Transcarpathian Academy of Arts (Ukraine);

Victor DANYLENKO, academician of the National Academy of Art of Ukraine, Ph. D.

(art history), professor, principal of Kharkiv National Academy of Design and Art (Ukraine);

Volodymyr KARANKIEVYCH, Ph. D. (art history), professor, Jan Dlugosz University in Czestochow (Poland);

Mykola YAKOVLYEV, Ph. D. (technical sciences, technical aesthetics), professor, chief scientific secretary of National Academy of Arts and architecture of Ukraine (Ukraine);

Roman YATSIV, Ph. D. (art history), professor pro-rector of Lviv National Academy of Arts (Ukraine);

Rostyslav SHMAGALO, Ph. D. (art history), professor, Lviv National Academy of Arts (Ukraine);

Halyna STELMASHCHUK, Ph. D. (art history), professor, Lviv National Academy of Arts (Ukraine);

Vasyl KOSIV, Ph. D. (art history), associate professor, Lviv National Academy of Arts (Ukraine);

Fedor SHANDOR, Ph. D. (philosophy), professor; Uzhhorod National University (Ukraine);

Serhiy FEDAKA, Ph. D. (history), professor, Uzhhorod National University (Ukraine);

Ivan VOVKANYCH, Ph. D. (history), professor, Uzhhorod National University (Ukraine);

Odarka SOPKO (DOLHOSH), Ph. D. (art history), Transcarpathian Academy of Arts (Ukraine);

Attila KOPRYVA, Ph. D. (art history), associate professor, Transcarpathian Academy of Arts (Ukraine);

Oksana HAVROSH, Ph. D. (art history), principal secretary, Transcarpathian Academy of Arts (Ukraine);

Nataliya REBRYK, Ph. D. (philology), pro-rector of Transcarpathian Academy of Arts (Ukraine).

14. Baloh K. Spohady [Rukopys]. AMMM, 1984. Ark. 1-2.
15. Verba I. Lystivka [Rukopys]. AMMM, 1964. Ark. 1-2.
16. Zador D. Zapys u knyzi vidhukiv [Rukopys]. AMMM, 1983. 09.04. Ark. 1.
17. Kotska A. Spohady [Rukopys]. AMMM, 1985. Ark. 1-5.
18. Marton O. Spohady [Rukopys]. AMMM, 1981. Ark. 1.
19. Tsyrikus M. Spohady [Rukopys]. AMMM, 1982. Ark. 1.
20. Sherehii E. Spohady [Rukopys]. AMMM, 1983. Ark. 1.
21. Yakutovych H. Spohady [Videozapys]. AMMM, 1985.
22. Trudovoe sohlashenye [Mashynopysnyi druk]. AMMM, 1963. 31.08. Ark. 1.
23. Trudovoe sohlashenye [Mashynopysnyi druk]. AMMM, 1966. 21.02. Ark. 1.
24. Stsenaryi kynokartyny «Teni zabytykh predkov» [Mashynopysnyi druk]. AMMM, 1963. Ark. 41.
25. Stsenaryi kynokartyny «Tsary» [Mashynopysnyi druk]. AMMM, 1964. Ark. 39.
26. Stsenaryi kynokartyny «Omnya vyntsyt amor» («Vse pobezhdaet liubov») [Mashynopysnyi druk]. AMMM, 1965. Ark. 58.
27. Fotohrafiia, yaka fiksuie moment konsul'tatsii F. Manaila tvorchoi trupy Zakarpatskoho oblasnoho muzychno-dramatychnoho teatru [Fotomaterial]. AMMM, 1950-i rr.
28. Fotohrafiia F. Manaila i A. Dobrolezhi зроблена під час зйомок кінофільму «Zakhar Berkut» [Fotomaterial]. AMMM, 1968.
29. Tini zabutykh predkiv. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki>
30. 10 faktiv pro lehendarnyi film «Tini zabutykh predkiv». URL: https://espresso.tv/article/2015/09/04/10_faktiv_pro_legendarnyy_film_quottini_zabutykh_predkivquot

*Стаття надійшла до редакції
2 вересня 2020 року*

УДК 821.161.2:738.1

ORCID ID 0000-0001-5021-2827

DOI 10.35204/2520-6419-2020-1-14-47-55

Катерина РАДЬКО,

*старший викладач кафедри дизайну,
Інститут мистецтв, Київський
університет імені Бориса Грінченка,
м. Київ, Україна*

НОВА ФОРМА СВІТОСПРИЙНЯТТЯ «ЛІСОВОЇ ПІСНІ» ЛЕСІ УКРАЇНКИ У ПОРЦЕЛЯНІ ВАЛЕНТИНИ ТРЕГУБОВОЇ

Радько К. В. Нова форма світосприйняття «Лісової пісні» Лесі Українки у порцеляні Валентини Трегубової. У статті розглядає та аналізує ряд творів видатного майстра порцеляни, Заслуженого діяча мистецтв УРСР, Лауреата Державної премії ім. Тараса Шевченка, провідного художника Коростенського фарфорового заводу, Трегубової Валентини Михайлівни присвячених творчості класика української літератури Лесі Українки, а саме драмі-феєрії «Лісова пісня». У статті висвітлюються тенденції розвитку малої пластики у фарфорі, які нерозривно пов'язані з розвитком галузі виробництва порцеляни в Україні другої половини ХХ ст.

Ключові слова: порцеляна, скульптура малих форм, мала пластика, творчість, вплив, характерні особливості.

Радько К. В. Новая форма мировосприятия «Лесной песни» Леси Украинской в фарфоре Валентины Трегубовой. В статье рассматривает и анализирует ряд произведений выдающегося мастера фарфора, Заслуженного деятеля искусств УССР, Лауреат Государственной премии Тараса Шевченко, ведущего художника Коростенского фарфорового завода, Трегубовой Валентины Михайловны посвященных творчеству классика украинской литературы Леси Украинской, а именно драме-феерии «Лесная песня». В статье освещаются тенденции развития малой пластики в фарфоре, которые неразрывно связаны с развитием отрасли производства фарфора в Украине второй половины ХХ в.

Ключевые слова: фарфор, скульптура малых форм, малая пластика, творчество, влияние, характерные особенности.

© Катерина Радько, 2020

Radko K. A new form of worldview of Lesia Ukrainka's «Forest Song» in Valentina Tregubova's porcelain. The article considers and analyzes a number of significant and remarkable creative endeavours of Valentyna Trehubova, the outstanding master of porcelain, the Honored Artist of the USSR, the Laureate of Taras Shevchenko State Prize, the leading artist of the Korosten Porcelain Factory dedicated to the drama-extravaganza «Forest song» – the work of the Ukrainian classic literature of Lesia Ukrainka. The article highlights the trends of development of national motives in domestic small sculpture in porcelain – the most popular branches of decorative and applied arts in Ukraine in the second half of the twentieth century. Its qualitative changes associated inseparably with development of porcelain manufacture in our country are traced. It also ascertains the desire of porcelain artists to improve the actual decorative properties of artworks due to exhibition prototypes, replicated in small batches, where the art design was practiced combining unique author's artworks and industrial copies oriented for sale with thousands of copies manufactured by the state enterprises. For the first time during the Soviet period, porcelain began to be considered not only as a mass-production form of art, but also as a unique individual work of masters on the basis of industrial aesthetics. Beginning from the 1960s, a national school of porcelain small sculpture began to form. Polychrome technique of painting in Valentyna Trehubova's works organically emphasized the coloristics of Ukrainian traditional painting. Together with her husband Mykola Trehubov, Valentyna Trehubova created an oasis of national motive of the latest porcelain at the Korosten Porcelain Factory, which became an epoch-making phenomenon and an icon of the most nationally meaningful works in small sculpture. Following the imagery of traditional ceramics, the artistic canon of folk pottery, creatively adapted to the needs of exquisite porcelain was professed. Illustrating the literary heritage, the artist creates the modern interpretations of images, where genetic memory does not prevent to make the new laws of design and principles of painting. It should be noted that nothing similar happened in other Soviet republics. Valentyna Trehubova as a sculptor created more than a thousand of sculptures, cups, vases, shtof-bottles and dinner sets throughout her art career. In her heritage there are well-known things, which are easily recognized and perfectly illustrate the life and taste of the Soviet people. There are paradigmatic things that are perceived today as symbols of that time. Simultaneously

there are unusual works that are very rare and inaccessible to the mass audience today and that are the best examples of professionalism and fine artistic taste, based on the author's deep knowledge of material and folk traditions. All the works of the artist are amazingly beautiful and musically plastic. They skillfully combine the classical national tradition and innovative search, historical motives and the spirit of modernity and therefore Trehubova's artworks are called a porcelain symphony. At the 40th session of the General Conference of UNESCO, a decision was made to include the commemoration of Lesia Ukrainka in the UNESCO Calendar of Memorable Dates for 2020-2021. The article is dedicated to the 95th anniversary of Valentyna Trehubova.

Key words: porcelain, small sculpture, artworks, impact, painting.

У 1960-1970-х роках в українській порцеляні розпочався новий і яскравий етап розвитку. У дизайні як посуду, так і скульптурі малих форм стає відчутним новаторство, виробничі зразки стають більш декоративними, акцент змістився на переосмислення трактування традиції, передачу самобутнього національного характеру власного народу [8]. В країні була величезна потреба у посуді, це спонукало до модернізації існуючих заводів. Об'єднання «Укрпромфарфор» складалося з 15 виробничих підприємств, що на період 1970-х років випускали 40% усієї порцеляни на теренах СРСР [2]. Висока фахова підготовка художників, що працювали на виробництвах фарфору дозволяла впливати на формування смаку і задовольнити естетичні запити покупця, що вирости якісно і суттєво у повоєнні роки. Окрім промислових одиниць, що випускалися тисячними примірниками, з'являються унікальні авторські вироби і порцеляна вперше за радянський період починає розглядатися як унікальна художня творчість [7]. Одним із значущих і вагомих явищ у національній порцеляні цього часу є творча спадщина подружжя скульпторів Валентини та Миколи Трегубових, провідних художників Коростенського фарфорового заводу (далі – КФЗ), творчість яких без сумніву, стала епохальним явищем у декоративно-прикладному мистецтві України другої половини ХХ ст. [7].

Постановка проблеми. Жоден з українських фарфорових заводів, що зазнали свого розквіту і слави у другій половині ХХ ст., нині не працюють. У 2008 році припинив своє існування КФЗ, документацію виробництва, велику технічну бібліотеку було знищено, а музей з

найкращими взірцями продукції підприємства – розпродано [11]. В національному мистецтвознавстві на теперішній день дослідження розвитку та здобутків художньої порцеляни КФЗ, що був флагманом виробництва в кінці ХХ ст., все ще не є повними і достатніми, а питання збереження, узагальнення та популяризація знань про мистецтво і творчість провідного фарфориста заводу В. Трегубової, яка більше 40 років була головним художником і фактично формувала творче обличчя підприємства залишається необхідним і актуальним.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Про творчі здобутки Трегубових у 1980-ті роки писала Н. Велігодська [2]. Особливості розвитку художньої порцеляни на КФЗ досліджував В. Щербак [8]. Описував взаємозв'язок з Поліссям у творчості Валентини Трегубової в своїй статті А. Шевчук [6]. Про скульптуру малих форм мистекні йдеться у монографії Н. Бабуриної [1]. О. Школьна у своїй праці, присвяченій розвитку української порцеляни констатує особливу значущість національної теми у роботах Валентини Михайлівни і Миколи Семеновича: «Наслідуючи образність традиційної кераміки, подружжя В. і М. Трегубових сповідувало мистецький канон народного гончарства, творчо адаптований до потреб вишуканої порцеляни. Ілюструючи творами літературний спадок, майстри відкривали сучасні інтерпретації образів, де генетична пам'ять не заважає будувати нові закони формотворення і принципи розфарбування» [7: 323]. Найбільш повним і докладним дослідженням творчості подружжя коростенських скульпторів на даний час є монографія Л. Карпінської-Романюк, в якій дослідниця постаралася якомога повніше зібрати і зафіксувати хронологічно етапи творчого становлення Валентини та Миколи Трегубових [3].

Мета статті. Дослідити створення і докладно висвітлити серії творів Валентини Трегубової присвячені драмі-феєрії Лесі Українки «Лісова пісня», що їх було виконано в 1970-1980 роки на КФЗ, прослідкувати, в яких творах послідовно висвітлено тему, в чому полягає своєрідність індивідуального почерку майстра, описати основні прийоми розпису та стилістичні прийоми; систематизувати дані про ці твори.

Виклад основного матеріалу. Фарфор матеріал тонкий і точний, якому пасують золото і срібло, який часто називають вишуканим і який довгий час вважався у Європі коштовним. Порцелянова пластика, більш ніж будь-яка інша галузь скульптури малих форм, во-

лодіє величезним виробничим досвідом тиражування і художники, що працюють у цій галузі, мають колосальну можливість донесення певного повідомлення до глядача. Можна припустити, що за значущістю мала пластика дорівнює літературному твору, так само, як і письменник, художник розкривається перед глядачем. Валентина Трегубова, майстер з яскраво вираженою індивідуальністю, завжди створювала свої роботи беручи по-максимуму від можливостей матеріалу, перебуваючи у пошуку його специфічної неповторності і надихаючись національною літературною та фольклором. Серед літературних тем, над якими працювала скульптор, драма-феєрія Лесі Українки «Лісова пісня» займає особливе місце. Сама Леся Українка називала свою драму «символьно-реальною», напевно, це і є найкращим визначенням твору. Письмениця свідомо трансформувала народні перекази та міфи, створивши «авторський міф про Мавку» [12], до якого В. Трегубова зверталася неодноразово протягом свого творчого життя.

Працювати з темою «Лісової пісні» Валентина Михайлівна почала у 1970 році, готуючись до 100-річного ювілею Лесі Українки і присвяченій цій даті республіканській художній виставці, що відбулася 1971 року у Києві. Художниця розробляє серію розписів подарункових мисок і тарелів присвячених «Лісовій пісні» в якій порцеляна заговорила мовою нових незвичних образів; а саме, були створені миски подарункові: «Водяник», «Вогневик-Перелесник», «Русалка польова», «Русалка водяна» (іл.2), «Мавка» (іл.3) та серію декоративних тарелів «Куць», таріль «Той, що греблі рве», «Перелесник» та ін. (іл.1), а також виконала декоративне настінне блюдо «Лісова пісня» [3: 366], розпис серії підполив'яний і надполив'яний, використано кобальт, солі та золото. Золото у рисунку у поєднанні з кобальтом, додають розпису відчуття парадності, святковості, також є помітним бажання продемонструвати сам матеріал, його блискучу поверхню. Серія задумувалася і втілювалася як суто виставкова творча робота, проте її популярність серед глядачів спонукала до її впровадження у виробництво. Всіх захоплювала образна вишуканість форми і розпису.

Слід зазначити, що частину робіт, присвячених Лесиному шедевру, подружжя розробляло разом, прискіпливо працюючи над довершеністю посудних форм, проте є твори, автором яких Валентина Михайлівна виступає самостійно, і, робить це, у властивій їй індивідуальній манері, для якої характерні декора-

тивність, узагальнення форми, яскравість і барвистість над- і підполив'яного розпису, використання люстру та золота [11]. і яку можливо сплутати з жодною іншою.

У творчому тандемі з чоловіком було створено чудовий комплект з двох чайників – пару чаю – назва, що походить від традиції подавати чай у двох чайниках – для окропу і для заварки [14]. У формі пари присутнє цитування класичного гончарного декору, адаптованого під можливість порцеляни [7]. У розписі використано солі, кобальт, підполив'яний і надполив'яний розпис, тонкою лінією пера щедро оздоблено золотом, знову з'являється підкреслено святкова тема. Розпис і форма гармонійно поєднуються, рисунок ковзає по поверхні створюючи найтонші кольорові переливи. 1978 року Центральний комітет профспілки Текстильлегпрому СРСР обрав пару чаю «Лісова пісня» (іл.1, 8, 9) за іменний подарунок переможцю Всесоюзного конкурсу робітничої майстерності, чим підкреслив унікальність і оригінальність даної роботи подружжя Трегубових [3: 275].

Цими роботами Валентина Михайлівна відриває великий творчий цикл присвячений дослідженню світу поліського фольклору, який містить у собі «золотий фонд» української народної творчості [12], опісування і одухотворення поліського лісу є природнім для художниці, яка мешкала на Житомирщині починаючи з 1956 року і встигла полюбити цей край всім серцем. У «Лісовій пісні» ясно простежується зв'язок з культом рослин і дерев, це наскрізний і визначальний момент твору. Образ лісу, дерева, як життєдайної вертикалі міфологічної концепції світу втілюється в образі Мавки [4: 322]. Валентина Трегубова постійно перебуває у пошуку, багато працює з натурою, робить графічні зарисовки і малює аквареллю, «студіює по джерелах» [12] і використовує у своїй роботі взірці народного розпису, вишивки, одягу, вар'юючи розлинні мотиви і орнаменти холодних і теплих відтінків червоного і синього кольорів у стилі українського пелюсткового бароко, які стають традиційними елементами зображувальної мови автора, її «фірмовим» прийомом, характерною особливістю [6]. Художниця завжди працює пристрасно, захоплено, постійно удосконалюючи рівень своєї майстерності, надихаючись самою можливістю творчого процесу.

На вищезазначеній республіканській виставці експонувалися роботи, датовані вже 1971 роком створення – це виразна і яскрава скульптурна серія, що складається з фігур Лукаша

(іл.7), Мавки (іл.6), Вогневіка-Перелесника (іл.4) і Русалки Водяної (іл.5) [3: 366]. У зображенні міфічних істот Валентина Михайлівна не боїться умовності, наповнює композиції динамізмом, що відтворює ідею постійного руху у природі. Створюючи героїв драми-феєрії у порцеляні, скульптор поетизовано ілюструє прадавній культ води та вогню, відгомін якого збережено у фольклорних традиціях Полісся. Мінливий світ різних стихій, характерів, героїв оригінальної міфопоетики підкреслюється за допомогою яскравого і контрастного розпису форм.

У 1971 році у місті Новоград-Волинський, на батьківщині поетеси, було відкрито літературно-меморіальний музей Лесі Українки, як відділення Житомирського обласного краєзнавчого музею [13]. В. Трегубова вперше відвідала його у складі групи учасників художньо-технічного ради фарфорово-фаянсової промисловості України, а згодом, разом з чоловіком була постійною учасницею літературних читань під назвою «Плеяда паростків Лесиного краю». Ці зустрічі з творчою молоддю було започатковано у стінах музею 1972 року, вони стали традиційними і присвячувалися плеядам, що у часи утиску української мови у Києві організувала сама Леся Українка [3: 276].

Дослідниця мистецького спадку подружжя Трегубових Л. Карпінська-Романюк так описує звичний метод роботи Валентини Михайлівни над скульптурною серією: «Для неї було замало передати індивідуальну характеристику одного персонажу. Необхідно було розвинути кульмінаційний момент змісту літературного твору. Переїнявши сюжетом, вона пластично його втілювала, тобто «переказувала» його доти, доки повністю не вичерпувала візуальний ряд образів, що виникли в її уяві» [3: 135]. Підтвердженням цієї тези являється ще один великий цикл умовно означений як «Лесині фантазії» і до якого можна віднести наступні твори, створені у період з 1987 по 1989 роки: Чайний сервіз «Лісова казка» або «Чарівний дивосвіт» 1988-1989 р. (іл.10), однойменна скульптурна група (іл. 14, 15, 17), скульптурна міні-серія «Лісовички» 1988 р. (іл. 6).

Валентина Трегубова по-новому осмислюючи цінність міфологізму драми у 1987-88 роках створює скульптурний ансамбль «Чарівний дивосвіт», що відтворює образи головних героїв твору: «Лукаш», «Мати Лукашева з дітьми», «Килина», «Мавка Лісова», «Мавка Польова», «Мавка Водяна», «Перелесник» та «Куць». У розписі серії використано підполив'яні і надполив'яні барвники, використано кобальт, люстри, солі. Тут хочеться зупинитися на самих

назвах робіт автором, а саме на генезі понять «мавки» та «русалки», їхнього місця у системі української міфології. Структурні елементи міфів по-різному засвоюються традицією. Ці образи буває важко ідентифікувати через їхню часту взаємодію у фольклорі, що поступово призвело до повної взаємозаміни цих персонажів. І все ж, варто розрізняти ці дві істоти, «звертаючи увагу на більшу причетність русалки до культу предків, а мавки – до культу рослин, про що говорить її більш архаїчне, в порівнянні з русалкою походження» [4: 322]. Чудове знання літературного матеріалу і разом з тим ліричне сприйняття поліських міфів наповнюють ці твори відчуттям поетичної достовірності. У скульптурах Трегубової герої ніколи не бувають просто узагальненим образом. У кожній малій пластичній формі образ індивідуальний, своєрідний, бо скульптор володіє своїм власним, лише йому притаманним поглядом і трактуванням класичного сюжету. Мала пластика, як вид мистецтва скульптури має свої особливості сприйняття, свою власну логіку, елемент гри додає можливість вільної компоновки скульптурної групи, можливість щоразу інакше акцентувати задум автора. Ось що пише Валентина Михайлівна про задум цієї скульптурної групи: «В цій роботі хотілось відтворити: молодого сільського хлопця, який кохався у мистецтві, фантазії, музиці, – та злиденне повсякдення не давало змоги втілити свої мрії» [5].

Міні-серія «Лісовички» це ще один варіант творчого трактування міфу в якому фольклорно-міфологічні образи змінюються під впливом свідомості художника. Ця група складається з шести фігур – мініатюрних скульптурних зображень «Мавки» і «Лукаша», «Русалки водяної» і «Русалки польової», «Водяника» і «Лісовика» кожне з яких наповнене теплотою людських почуттів до зображених героїв. Розпис підполив'яний кобальтом і надполив'яний. В. Трегубова завжди любила малу пластику, надавала їй перевагу через те, що на відміну від станкової чи монументальної скульптури, малу пластику можливо зробити «на одному диханні», просто і лаконічно передати образ з гумором і любов'ю, а саме так художниця завжди ставилася до своїх творів [3: 338].

У своїй творчій автобіографії Валентина Михайлівна особливо відзначає роботу над чайним сервізом «Лісова казка», який вона присвятила лесиному музею у Новоград-Волинську [5]. Це оригінальне трактування теми «Лісової пісні» відрізняється тим, що складна форма сервізу оздоблена рельєфом і скульп-

турними декором доповнюється химерними формами скульптурної групи «Чарівного дивосвіту», утворюючи своєрідний симбіоз малої пластики і декоративно-вжиткового мистецтва а також нагадує про традиції великих парадних сервізів XIX ст. в яких порцелянова пластика одночасно з посудом, створює складні, багатофігурні групи [1]. Тему сервізу органічно підтримують такі предмети декоративно-вжиткового мистецтва як підсвічники «Куць» та «Перелесник», чохол для годинника «Лісовик», цукерниця «Водяник», кругла шкатулка, прикрашена водяними русалками, в роботі над якими скульптор використала дивовижні можливості порцеляни навіть після випалу матеріалу зберігати найтоншу роботу різця і вишукану техніку ліпленого декору, пластичну гру світлотіней на формі, ефектно застосовувала над- і підполив'яний розпис з яскравим переливом кольорів. Такий задум автора налаштовує на нову форму світосприйняття міфу. У сюжетно-тематичному плані – автор традиційно поєднує національні риси з гострим відчуттям сучасності, Валентина Михайлівна усвідомлювала, що «кожний період часу вимагає від художника максимальної віддачі у творчості» [5].

Робота над класичним твором української неоромантичної літератури стала процесом своєрідного індивідуального міфотворення скульптора, В. Трегубова створила свій власний чарівний світ, просякнутий тонким ліризмом, зігрітий теплим людським почуттям і добрим гумором. У 1988 році Валентина Михайлівна повертається до розпису декоративних тарелів, де знову виводить знайомих нам і улюблених майстром персонажів – це образи «Перелесника», «Водяника», «Русалки водяної», «Русалки лісової», «Лісовика», «Мавки» і «Куця», діаметр тарелів – 17,5 см. У розписі так само відчувається емоційна передача настрою, проте мальовничо-безпосередні зображення знайомих вже істот ускладнюються, виглядають більш витонченими, у порівнянні з розписами 1970 років. Використовуються підполив'яні фарби кобальт, солі, і надполив'яні барвники, золото.

Твори В. Трегубової підкоряються законам внутрішньої духовної краси, що виникає з довершеності форми і розпису, в них є глибоке неослабне почуття любові до своєї творчості і мистецтва в цілому. Скульптор Валентина Трегубова за весь свій творчий шлях створила більше тисячі різнопланових скульптур та посудних форм, знала всі тонкощі і таємниці свого ремесла, вміло фіксувала момент найвищої

виразності хвилюючої її ідеї у порцеляні. Крім відомих широкому загалу робіт, що давно стали символами своєї доби, в її спадщині є твори рідкісні і сьогодні майже недосяжні, вони являють собою найкращі взірці колосальної працездатності, професіоналізму, та тонкого художнього смаку. Творчість Валентини Трегубової часто називають фарфоровою симфонією, бо в ній вміло поєднується класична національна традиція і новаторський пошук, історизм та сучасність.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА

1. Бабурин Н. М. Скульптура малых форм. Москва: Советский художник, 1986. 248 с.
2. Велигодская Н. И., Жоголь Л.Е. Керамика. *Декоративно-прикладное искусство Украинской ССР*. Москва: Советский художник, 1986. 193 с.
3. Карпинская-Романюк Л., Завершинский В. Валентина и Николай Трегубовы – Харьков: Раритеты Украины, 2016. 388 с.
4. Марків Р. Міфологізм «Лісової пісні» (Мавка: Неоромантична концепція міфологічного персонажа). *Парадигма* : зб. наук. праць. Львів : Ін-т народознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. 2008. Вип. 3. С. 314–343.
5. Трегубова В. Творча автобіографія. З архіву В. Трегубової.
6. Шевчук А. Сутність поліської порцеляни. *Образотворче мистецтво*. Київ, 2005. №3. 55 с.
7. Школьна О. Культурна і промислова політика, організаційно-творчі процеси українськогшо фарфору та фаянсу другої половини ХХ – початку 1970-х рр. *Фарфор-фаянс України ХХ століття*. Інфраструктура галузі, промислова та економічна політика, організаційно-творчі процеси. Київ: Інтертехнологія, 2011. Кн. 1. 400 с.
8. Щербак В. Українська порцеляна ХХ століття: особливості розвитку, художні ознаки. *Українська академія мистецтва. Дослідницькі та науково-методичні праці*. Київ: НАОМА, 2005. Випуск 12. 379 с.
9. Включення відзначення 150-річчя від дня народження Лесі Українки до Календаря пам'ятних дат ЮНЕСКО. *Постійне представництво України при ЮНЕСКО*. URL: <https://unesco.mfa.gov.ua/news/76537-vklyuchennya-vidznachennya-150-richchya-vid-dnya-narodzhennya-lesi-ukrajinki-do-kalendarya-pamjatnih-dat-junesko-na-2020-2021-roki>
10. Трегубова Валентина Михайлівна. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Трегубова_Валентина_Михайлівна
11. Корусь О. З історії виробництва малої пластики коростенського фарфорового заводу.

URL: <http://hudkult.mari.kiev.ua/article/view/178895>

12. Скрипка Т. Фольклор і міфологія у «Лісовій пісні» Лесі Українки. URL: <https://www.t-skrypka.name/LUkrainka/LisovaPisnjaFolklore.html>
13. До 45-річного ювілею літературно-меморіального музею Лесі Українки в місті Новогороді-Волинському. URL: <http://novograd.osp-ua.info/?ch=8&fl=museylesya>
14. URL; Режим доступу до ресурсу: URL: https://ru.wiktionary.org/wiki/%D0%BF%D0%B0%D1%80%D0%B0_%D1%87%D0%B0%D1%8E

REFERENCES

1. Baburyna N. M. Skulptura malykh form. Moskva: Sovetskyi khudozhnyk, 1986. 248 s.
2. Velyhodskaia N. Y., Zhohol L.E. Keramyka. *Dekoratyvno-prykladnoe yskusstvo Ukraynskoï SSR*. Moskva: Sovetskyi khudozhnyk, 1986. 193 s.
3. Karpynskaia-Romaniuk L., Zavershynskyi V. Valentyna y Nykolai Trehubovy – Kharkov: Rarytety Ukrayny, 2016. 388 s.
4. Markiv R. Mifolohizm «Lisovoi pisni» (Mavka: Neoromantychna kontseptsiiia mifolohichnoho personazha). *Paradyhma* : zb. nauk. prats. Lviv : In-t narodoznavstva im. I. Krypiakevycha NAN Ukrainy. 2008. Vyp. 3. S. 314-343.
5. Trehubova V. Tvorcha avtobiohrafiiia. Z arkhivu V. Trehubovoi.
6. Shevchuk A. Sutnist poliskoi portseliany. *Obrazotvorche mystetstvo*. Kyiv, 2005. №3. 55 s.
7. Shkolna O. Kulturna i promyslova polityka, orhanizatsiino-tvorchi protsesy ukrainskohsho farforu ta faiansu druhoï polovyny XX – pochatku 1970-kh rr. *Farfor-faians Ukrainy XX stolittia*. In-frastruktura haluzi, promyslova ta ekonomichna polityka, orhanizatsiino-tvorchi protsesy. Kyiv: Intertekhnolohiia, 2011. Kn. 1. 400 s.
8. Shcherbak V. Ukrainska portseliana XX stolittia: osoblyvosti rozvytku, khudozhni oznaky. *Ukrainska akademiia mystetstva. Doslidnytski ta naukovo-metodychni pratsi*. Kyiv: NAOMA, 2005. Vypusk 12. 379 s.
9. Vkliuchennia vidznachennia 150-richchia vid dnia narodzhennia Lesi Ukrainky do Kalendaria pamiatnykh dat YuNESKO. *Postiine predstavnytstvo Ukrainy pry YuNESKO*. URL: <https://unesco.mfa.gov.ua/news/76537-vklyuchennya-vidznachennya-150-richchya-vid-dnya-narodzhennya-lesi-ukrajinki-do-kalendarya-pamjatnih-dat-junesko-na-2020-2021-roki>
10. Trehubova Valentyna Mykhailivna. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Trehubova_Valentyna_Mykhailivna

11. Korus O. Z istorii vyrobnytstva maloi plastyky korostenskoho farforovoho zavodu. URL: <http://hudkult.mari.kiev.ua/article/view/178895>

12. Skrypka T. Folklor i mifolohiia u «Lisovii pisni» Lesi Ukrainky. URL: <https://www.t-skrypka.name/LUkrainka/LisovaPisnjaFolklore.html>

13. Do 45-richnoho yuvileiu literaturno-memorialnoho muzeiu Lesi Ukrainky v misti Novohradi-Volynskomu. URL: <http://novograd.osp-ua.info/?ch=8&fl=museylesya>

14. URL; Rezhym dostupu do resursu: URL: https://ru.wiktionary.org/wiki/%D0%BF%D0%B0%D1%80%D0%B0_%D1%87%D0%B0%D1%8E

Іл. 1. В. Трегубова (розпис), М.Трегубов (форма) Серія подарункових тарелів «Лісова пісня», пара чаю «Лісова пісня», 1971 р.

Іл. 2. В. Трегубова (розпис), М. Трегубов (форма) миска подарункова «Русалка водяна», 1971 р., д.17,5

Іл. 3. В. Трегубова (розпис), М. Трегубов (форма) миска подарункова «Мавка», 1971 р., д.17,5

Іл. 4. В. Трегубова «Вогневик-Перелесник», 1971 р., в. 25

Іл. 5. В. Трегубова «Русалка водяна», 1971 р., в. 25

Іл. 6. В. Трегубова, М. Трегубов «Мавка», 1971 р., в. 23

Іл. 9. В. Трегубова (розпис), М. Трегубов (форма) Пара чаю «Лісова пісня», 1971 р.

Іл. 7. В. Трегубова «Лукаш», 1971 р., в. 27

Іл. 10. В. Трегубова (розпис), М. Трегубов (форма) Чайний сервіз «Лісова казка» («Чарівний дивосвіт») з циклу «Лесині фантазії» присвяченого Новоград-Волинському літературно-меморіальному музею Лесі Українки, 1988–1989 рр.

Іл. 8. В. Трегубова (розпис), М. Трегубов (форма) Пара чаю «Лісова пісня», 1971 р.

Іл. 11. В.Трегубова цукерниця «Водяник» і чохол для годинника «Лісовик», варіант розпису 1988 р., в. 29,5

Іл. 12. В. Трегубова підсвічники «Куць» і «Вогневик-Перелесник», варіант розпису 1988 р., в. 25

Іл. 15. В. Трегубова скульптурний ансамбль «Чарівний дивосвіт», «Мавка водяна», «Мавка польова», 1987–1988 рр.

Іл. 13. В. Трегубова (розпис), М. Трегубов (форма) підсвічники «Куць» і «Вогневик-Перелесник», варіант розпису 1987–1988 рр., шкатулка в. 18

Іл. 16. В. Трегубова скульптурний ансамбль «Лісовички»: «Русалка польова», в. 10, «Русалка водяна», в. 11, «Мавка», в. 12, «Лукаш», 12, «Водяник», в. 11, «Лісовик» в.10, 1988 р.

Іл. 14. В. Трегубова скульптурний ансамбль «Чарівний дивосвіт»: підсвічник «Перелесник», скульптура «Куць», 1987–1988 рр.

Іл. 17. В. Трегубова скульптурний ансамбль «Чарівний дивосвіт»: «Мати Лукашева з дітьми», «Лукаш», «Килина», 1987–1988 рр.

Стаття надійшла до редакції
28 жовтня 2020 року